

Rondreizende
tentoonstelling

'14

GENDER@WAR

'18

VROUWEN EN MANNEN
TEN OORLOG

FEMMES ET HOMMES
EN GUERRE

WOMEN AND MEN
TO WAR

Presentatiedossier

AVG-Carhif

Inhoudstafel

Gender@war 1914–1918... de tentoonstelling	3
Kennismaking met het thema	4
Publicaties.....	7
De tentoonstelling ontlennen	8
Onderdelen van de tentoonstelling.....	8
Prijs	8
Transport en verzekering	9
Optie en reservering.....	9
Contract.....	9
Contact	9
Beeldengalerij.....	10

Archief- en Onderzoekscentrum voor vrouwengeschiedenis

Middaglijnsstraat 10 – 1210 Brussel
T. 02 229 38 31

avg.carhif@amazone.be

www.avg-carhif.be – www.gendergeschiedenis.be

Gender@war 1914-1918... de tentoonstelling

Gender@war 1914-1918 toont hoe ingrijpend de Eerste Wereldoorlog de levens van vrouwen en mannen wijzigde: hun mobilisatie in dienst van de oorlog, het geweld waarmee ze werden geconfronteerd, de breuken in het gezin en op het werk... De rijk geïllustreerde, drietalige (Fr/Nl/En) tentoonstelling belicht België, Duitsland, Frankrijk en Groot-Brittannië. Met haar originele en vergelijkende benadering doet ze stilstaan bij de gevolgen van gewapende conflicten op de positie van vrouwen en mannen in de samenleving.

De tentoonstelling toont foto's, affiches, tekeningen, karikaturen, publicaties, brieven, postkaarten... uit de collecties van meer dan zestig archief- en documentatiecentra, bibliotheken, musea en privéverzamelingen. Ze stond in 2015 voor het eerst opgesteld in BELvue in Brussel.

Gender@war 1914-1918 in het BELvue museum, Brussel.

Kennismaking met het thema

Het tentoonstellingsparcours valt uiteen in vijf luiken:

1. Instemmen met de oorlog

Bij het uitbreken van de oorlog in augustus 1918 kregen vrouwen en mannen duidelijk afgebakende taken. Mannen moesten het gevecht aangaan; ze hadden geleerd dat het vaderland verdedigen hun taak was en meldden zich aan bij het leger. Niet iedereen belandde evenwel in de gevechtszones: er waren ook mannen ingedeeld bij de logistieke en verzorgende diensten of aan het werk in de wapenindustrie. De mobilisatiegraad was niet overal even hoog: Duitsland en Frankrijk riepen zo'n 85% van de mobiliseerbare mannen op, in België was dat 20%.

Vrouwen dienden de mobilisatie te ondersteunen en het hoofd te bieden aan de schaarste die zich meteen liet voelen. Tijdens de eerste oorlogsdagen repten ze zich naar de stations en verpleegposten om hun diensten aan te bieden en de gewonden te verzorgen. De oorlog had meteen een impact op hun werk: op het platteland moesten vrouwen het werk van de vertrokken mannen overnemen, in stedelijk gebied kampten ze met werkloosheid omdat veel bedrijven de deuren sloten. Het vertrek van de mannen deed veel gezinnen verarmen: de toegekende steun volstond niet om het weggefallen inkomen te compenseren.

Propaganda-affiches tonen hoe mannen werden opgeroepen om hun rol van verdedigers van gezin en vaderland op te nemen en hoe vrouwen werden aangespoord om hen naar het leger te sturen en de verantwoordelijkheid op te nemen voor het gezin. Er gaat ook aandacht naar de manier waarop kinderen werden aangemoedigd om de oorlog te steunen: jongens door zich in te leven in hun toekomstige rol van soldaat, meisjes door thuis en in liefdadigheidsorganisaties de handen uit de mouwen te steken.

2. Onmetelijk geweld

Op de mobilisatie volgde het geweld van de frontzones, waar angst, eenzaamheid en pijn primeerden. De oorlog doodde op veel grotere schaal dan was verwacht en de vaak zware verwondingen maakten het overlevenden moeilijk of onmogelijk om hun oude leven weer op te nemen. *Gender@war 1914-1918* belicht het spanningsveld tussen de propaganda, die de viriele moed van de soldaten in de verf zette, en de kwetsbaarheid van verminkte, getraumatiseerde en gevangengenomen mannen.

Ook het geweld dat de burgerbevolking trof, komt in beeld. De invasie ging gepaard met vernielingen, plundering, moord en verkrachting. Het bezettingsregime dat volgde, woog erg zwaar. Opeisingen, dwangarbeid en deportaties raakten mannen en vrouwen, ook kinderen.

Soms nam geweld seksespecifieke vormen aan: in België werden vooral mannen ingezet als gijzelaar of gedeporteerd; seksueel geweld trof vooral vrouwen.

Gender@war 1914-1918 maakt ook plaats voor de kleine minderheid van pacifisten en gewetensbezwaarden, die in het oorlogsklimaat op weinig krediet konden rekenen.

3. Een totale oorlog

Door de lange duur van de oorlog en de omvang van de mobilisatie was de impact op de burgerbevolking groot. Zij moest de economie draaiende houden, de afwezigheid van zoveel mannen opvangen, de gekwetsten verzorgen en instaan voor de toevoer van wapens, kleding, voeding enz. voor het front. Het derde luik van de tentoonstelling focust op de ontwikkeling van het thuisfront, complementair aan en onmisbaar voor het oorlogsfront.

Vrouwen waren in de meerderheid op dit thuisfront. In Duitsland, Groot-Brittannië en Frankrijk kregen ze toegang tot beroepen die voorheen alleen mannen toekwamen: bij de post, de brandweer, het openbaar vervoer, in administraties enz. Vanaf 1915 deed ook de wapenindustrie uitdrukkelijk beroep op hen.

Als verpleegster leverden vrouwen een belangrijke bijdrage aan de zorg voor het immense aantal gekwetste soldaten. De beeldvorming schetste een zacht beeld van de oorlogsverpleegsters, in lijn met het ideaalbeeld van de zorgende vrouw, maar het was emotioneel en fysiek hard werk. De aanwezigheid van vrouwen in het leger was veel minder evident, maar om meer mannen aan het front te hebben, kwamen er uiteindelijk toch vrouwen in ondersteunende diensten.

Tijdens de oorlog namen vrouwen nieuwe taken op, een evolutie die tijdgenoten opviel. Sommigen waren blij 'onvermoede talenten' te ontdekken bij vrouwen en pleitten voor meer gelijkheid tussen de seksen. Anderen waren ongerust over de rolomkering en vreesden de concurrentie van vrouwen op de arbeidsmarkt.

Bezet België verschijnt als een 'geval apart'. Aangezien industrie en handel tot stilstand kwamen, leden zowel de mannen die talrijk waren achtergebleven als de vrouwen onder hoge werkloosheid. Mannen en vrouwen stonden samen in de rij voor levensmiddelen, hielpen in soepkeukens en tal van liefdadigheidsinitiatieven. De ongewone situatie creëerde angst dat mannen zouden vervrouwelijken.

4. Intimiteit

De oorlog haalde miljoenen gezinnen uit elkaar voor lange maanden, soms voor de hele duur van het conflict. Het gemis van geliefden leidde tot ongerustheid, angst en frustratie. Soldaten kwamen in een bijna exclusief mannelijke omgeving terecht. Periodes van verlof

waren erg schaars en uit brieven, dagboekfragmenten en tekeningen blijkt hoe zwaar het gemis van vrouwen woog. Prostitutie was wijdverspreid en de verlangens van mannen inspireerden liederen, gedichten en postkaarten.

De legerleiding probeerde het moreel hoog te houden door te voorzien in een efficiënte postbedeling. De miljoenen brieven en pakjes die dagelijks tussen oorlogs- en thuisfront werden gestuurd waren van onschatbaar belang. Soldaten wachtten niet alleen ongeduldig op nieuws van thuis maar schreven zelf ook veel, soms met een 'oorlogsmeter' die als vervangfamilie optrad. Ze beschreven hun angst en verdriet, en probeerden hun rol van gezinshoofd te blijven opnemen door vrouw en kinderen goede raad te geven. Ook voor het thuisfront was de post erg belangrijk: brieven waren een teken van leven. Echtgenotes schreven over hun nieuwe verantwoordelijkheden, thuis en op het werk, legden hun zorgen voor en drukten hun liefde uit. Veel kinderen konden alleen per brief ietwat contact houden met hun afwezige vader.

5. Na de oorlog: herstel en herinnering

Tot slot buigt *Gender@war 1914-1918* zich over de naoorlogse periode. Vanuit een verlangen naar stabiliteit en herstel werd mannen en vrouwen een erg conventioneel ideaalbeeld voorgehouden. De integratie van de terugkerende soldaten in gezin en samenleving was de eerste prioriteit. Vrouwen kregen de vraag om de jobs aan mannen te laten en zich te concentreren op hun taken in het gezin. Ze werden aangemoedigd om veel kinderen te krijgen en zo de mannen die sneuvelden te vervangen. Hun engagement in de oorlog werd niet of nauwelijks beloond met meer rechten: vrouwenstemrecht werd vaak slechts in beperkte vorm ingevoerd. De tijdsgeest was evenwel niet louter conservatief: er tekenden zich ook emancipatorische tendensen af.

Het einde van de oorlog betekende ook dat herdenking en herinnering vorm kregen. Officiële ceremonies, monumenten en schoolboeken focusten op de frontsoldaten. Indien het thuisfront al in beeld kwam, was dat vooral in de vorm van treurende vrouwen en kinderen. Occasioneel ging aandacht naar de verpleegster, die ook vandaag nog wordt gezien als de vrouwenfiguur bij uitstek van WOI.

Publicaties

Bij de tentoonstelling verscheen een **boek** dat het tentoonstellingsparcours weergeeft in een geschreven tekst. Aan elk van de thema's is een hoofdstuk gewijd, geïllustreerd met sprekende beelden uit de tentoonstelling. De beknopte en vlot geschreven teksten zijn een ideaal vertrekpunt voor wie kennis wil maken met het historisch onderzoek waarop de tentoonstelling is gebaseerd.

Het AVG kan exemplaren van deze publicatie (Nl of Fr) in depot geven aan wie de tentoonstelling ontleent. De verkochte exemplaren worden gefactureerd aan € 19,99 per stuk; de niet verkochte moeten na afloop van de ontlending worden terugbezorgd.

Het **pedagogisch dossier** bestaat uit 15 opdrachtenfiches, die telkens een ander aspect behandelen en kunnen worden opgelost aan de hand van de 66 documenten (tekst, beeld...) uit de tentoonstelling die zijn bijgevoegd. Het dossier kan puur als lesmateriaal worden gebruikt of helpen om een bezoek aan de tentoonstelling voor te bereiden.

Het dossier richt zich vooral op de hogere graad van het middelbaar onderwijs. De historische documenten bestrijken de vijf thema's van de tentoonstelling en zijn erg divers van aard (foto's, affiches, cijfers, citaten...), zodat ze de historische blik aanscherpen. Ze sluiten uitstekend aan bij de geschiedenisprogramma's van het 5de en 6de jaar

middelbaar onderwijs en laten toe om de Eerste Wereldoorlog te bekijken vanuit genderperspectief.

Dit pedagogisch dossier kan gratis worden gedownload op http://avg-carhif.be/cms/dossier_genderwar_nl.php. Op dezelfde plaats vindt u ook de opdrachten die de pedagogische dienst van BELvue ontwikkelde om scholengroepen te begeleiden bij een bezoek aan de expo.

De tentoonstelling ontlene

Onderdelen van de tentoonstelling

De tentoonstelling is uitgewerkt in vijf thema's:

- mobilisatie
- geweld
- de organisatie van het thuisfront
- intimiteit
- de na-oorlog

Elk thema wordt uitgewerkt in een reeks panelen (forex) en doeken (textiel). Daarop zijn zowel de begeleidende tekst gedrukt (drietalig NI/Fr/En) als de reproducties van documenten, foto's, schilderijen... die het verhaal illustreren. De doeken en panelen zijn gemakkelijk aan om het even welke structuur te bevestigen. Naast de volledige tentoonstelling is er ook een meer beknopte versie ter beschikking.

Aandachtspunten:

- de doeken zijn 2,8 m. lang: plafonds hoog genoeg?
- er is geen dragende structuur bijgevoegd, de ontlener moet dus zelf beschikken over dragende panelen en/of een systeem met rails zodat de doeken en panelen kunnen worden opgehangen.

De **lijst met een gedetailleerd overzicht** van alle tentoonstellingselementen, met telkens hun afmetingen, kan worden opgevraagd.

Het staat de ontlener vrij om originele stukken (bijvoorbeeld kledij, foto's en publicaties, objecten....) toe te voegen, mits dat in de geest van de tentoonstelling gebeurt.

Het AVG is bereid om advies te geven over het inpassen van de tentoonstelling in de beschikbare ruimte.

Prijs

Eerste maand	600 €
Eerste twee weken	400 €
Per bijkomende week	150 €

Transport en verzekering

Het transport valt ten laste van de ontlener. De tentoonstelling is gemakkelijk te vervoeren in een kleine bestelwagen.

De tentoonstelling moet door de ontlener worden verzekerd (verzekering 'muur tot muur', dus inclusief transport en montage/demontage) voor het bedrag dat vermeld staat in het contract. De gedetailleerde lijst van het tentoonstellingsmateriaal geeft per element en per thema van de tentoonstelling de te verzekeren waarde.

Optie en reservering

Indien u interesse hebt om de tentoonstelling te ontlenen, kan u een optie nemen voor een bepaalde periode. Deze optie moet binnen de maand worden bevestigd, of de periode wordt weer vrijgegeven. Na bevestiging wordt een contract opgesteld.

Contract

Alle voorwaarden van ontlening staan vermeld in het contract, waarvan u vrijblijvend een model exemplaar kan opvragen.

Contact

Archief- en Onderzoekscentrum voor Vrouwengeschiedenis vzw
Middaglinestraat 10 - 1210 Brussel
T 02 229 38 31
avg.carhif@amazone.be
www.avg-carhif.be - www.gendergeschiedenis.be

Beeldengalerij

